

Лекція № 5.

Римське право

1. Феномен римського права
2. Форма, система римського права
3. Правоздатність римських громадян та їх захист
4. Право власності
5. Способи судового захисту (віндікація) права власності
6. Речове і зобов'язальне право
7. Цивільне судочинство
8. Кримінальне право

1. Феномен римського права

“право” (jus) – зв’язок, “закон” (leges) – закінчиться, закінчена дія

ЗХІІТ - “хто дасть розпорядження на випадок своєї смерті відносно свого майна, те і буде правом”

Дія (зв’язок) є непорушна – сутність самої природи

Авторитет (авторитаризм) права як результат перенесення на нього монархізму публічної влади держави (правова держава?)

Диференціація правової дії Античного Риму – пік розвитку стародавнього права свободи, напрями розвитку Європейського права

2. Форма римського права

Спосіб існування – ТЛУМАЧЕННЯ (лат. interpretation)

Система римського права

Ульпіан (інтерес)

Jus publicum
Публічне право
(держава)

Jus privatum
Приватне право
(громадянин)

норма
Природн.
Права
Jus
naturale

норма
Цивільн.
Права
Jus civiles

норма
Преторськ.
Права
Jus
pretorium

норма
Права
Народів
Jus gentium

3. Правоздатність римських громадян

Правоздатна особа

Статус свободи
свободний

Статус
громадянства
громадянин

Статус сім'ї
глава сім'ї

Обмежена правоздатність

максимальна

не свободний

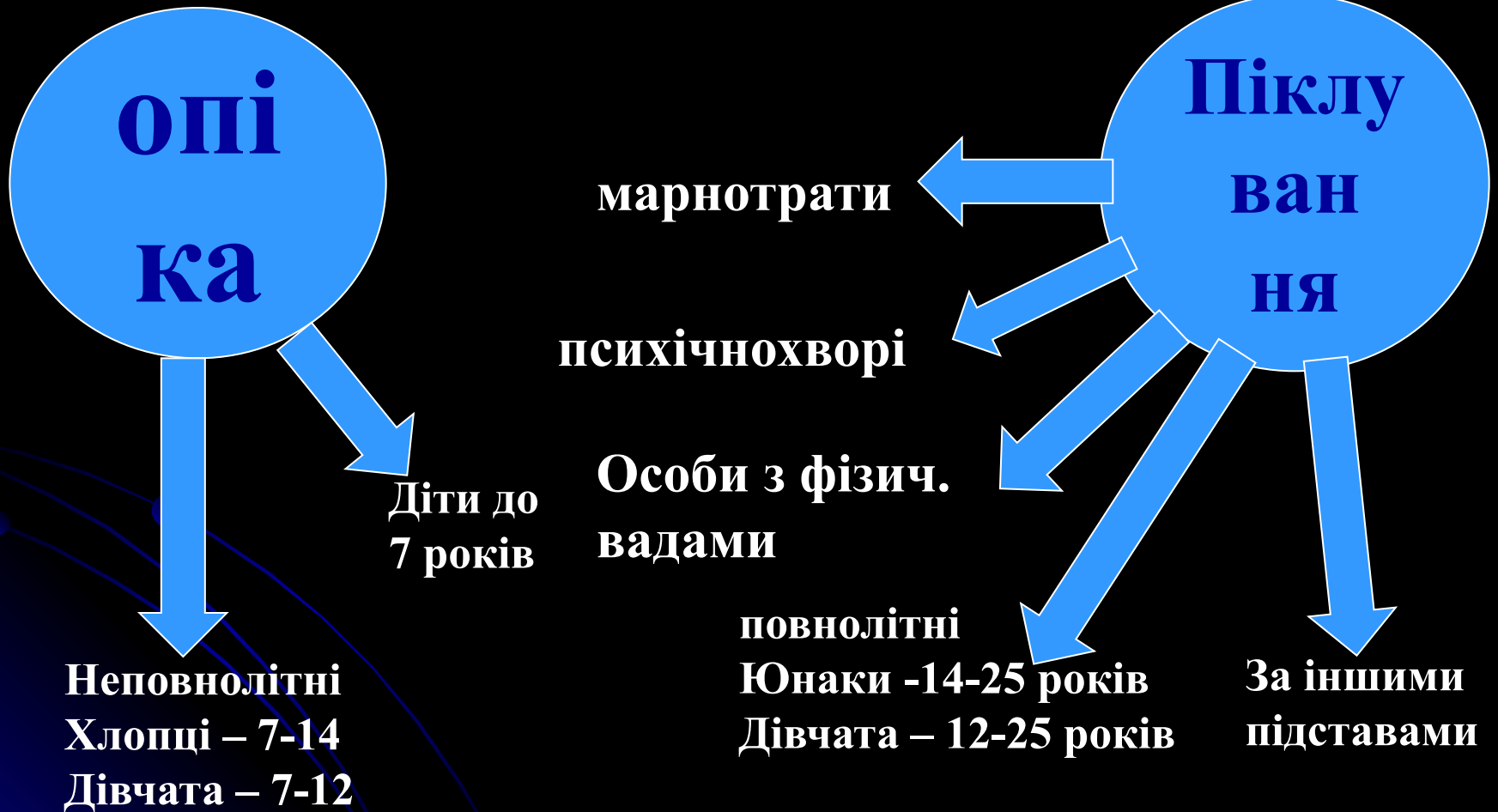
середня

не громадянин

мінімальна

не глава сім'ї

Захист правоздатних осіб

4. Право власності (**dominium**)

– власність римського народу (громадян)

Право приватної власності: користування, володіння, держання, розпорядження річчю

Право загальної власності (condominium, долеве право) – особа має право не на частину речі а на частину права над річчю

- **Бонітарна (преторська) власність** – право власності утворене претором всупереч ЗХІІТ

Власність переґринів – право власності не римського народу (за межами Риму)

Набуття права власника

Вихідні факти

- Захоплення (окупація)
- За давністю володіння
- Специфікація (переробка речі)
- Сполучення і змішання речей

Похідні факти

- Передача на основі договору
- успадкування
- За рішенням суду

Втрата права власника

**Фізична
загибель
речі**

**Річ
вилучена
з обороту**

**Відмова від
Права
власності**

**Позбавлен
ня
права
власності**

Володіння, держання

5. Види судового захисту (віндікація) права власності

Особисті позови – направлені на конкретну особу (зобов'язати її зробити, відшкодувати тощо)

Речові позови – 1) поессорний – повернути, підтвердити право власності на річ; 2) петиторний – встановити право власності на річ

Позов суворого права – суддя зв'язаний “буквою”

• **Позов за принципом добросовісності** – суддя вільний у виборі рішення

Інтердикт – призупинення правової дії до винесення рішення

6. Речі і Зобов'язання

Павло: двоєке положення особи

- речі для задоволення власних інтересів

- домовленість з іншою особою про речі для задоволення власних інтересів

1) придбана назавжди, 2) придбана на певний строк

придбана річ назавжди – речове право

придбана річ на певний строк – зобов'язальне право

Речі (матеріальні і нематеріальні блага)

в обороті

манциповані

неманциповані

подільні

неподільні

рухомі

нерухомі

вилучені з обороту

Храм, кладовища

Суспільні землі,
дороги

Повітря, море,
береги

Чужі речі – Сервітути (лат. servire) – без їх зміни у процесі користування

Реальні

(предіальні, або земельні)

Сільські (незабудовні)

→ Дорожні:

- Прохід
- Проїзд
- Прогон
- Провіз

→ Водні

→ Пасовищні

Міські (забудовні)

→ Стіна-опора

→ Світло

→ Краєвид

→ Водопровід

→ Каналізація

Особисті

Узурок

Т

користування

,

з

отримання

М

Узус

користування

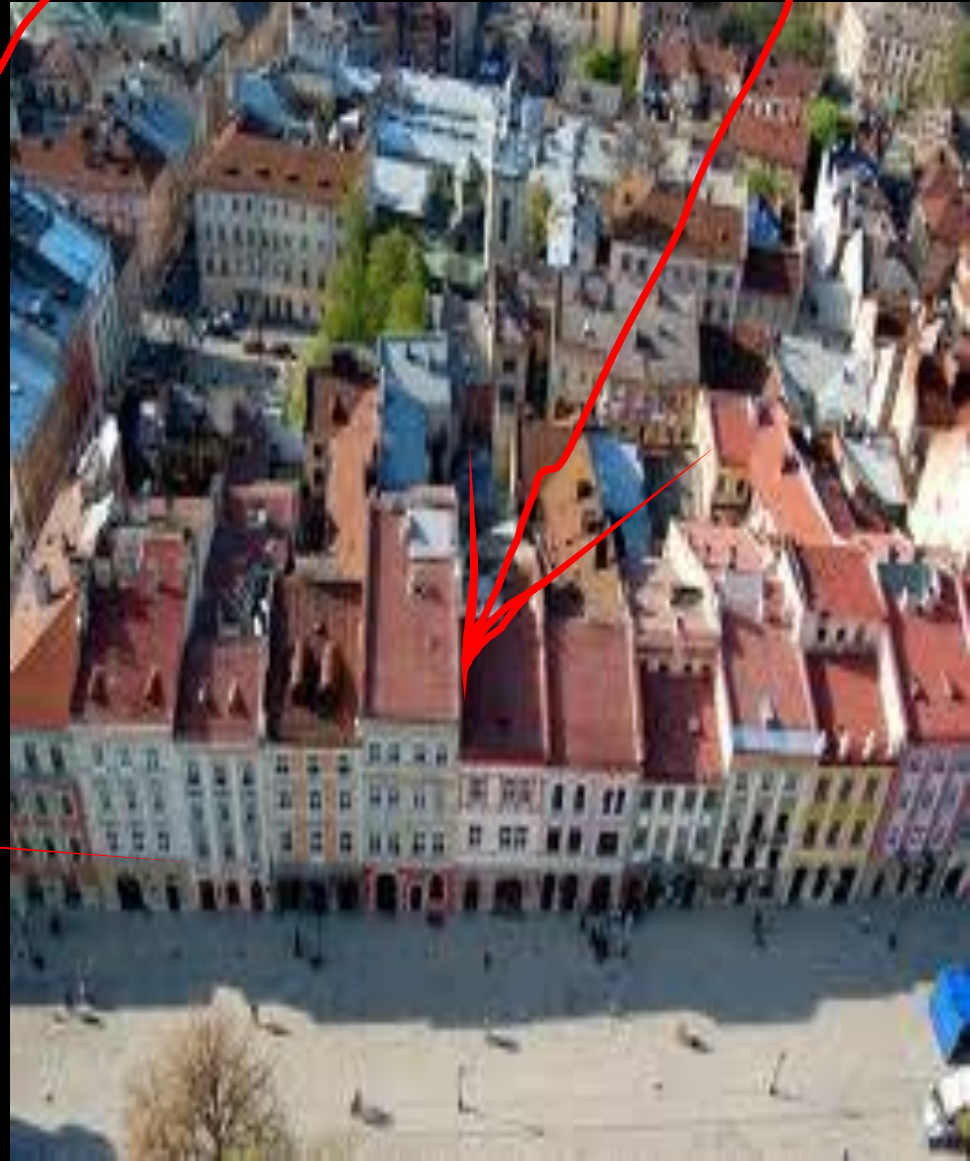
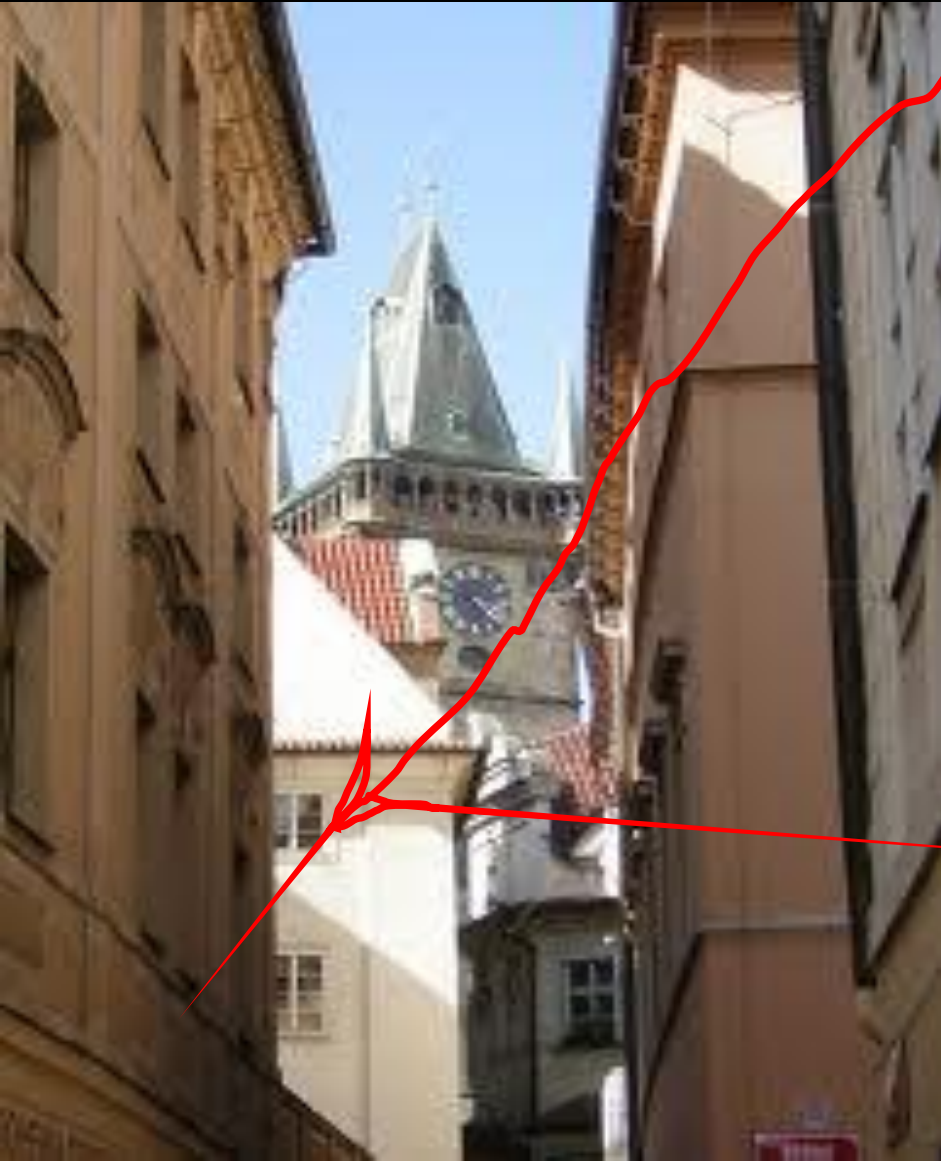
,

без

отримання

плодів

Краєвид, світло, стіна-опора

Водопровід, каналізація

Сервітути, які передбачають зміну у процесі користування

Емфітевзіс
(земля)

Суперфіцій
(будівництво)

Заклад
(умова договору)

довгострокове

зі зміною речі
в кращу
сторону

Федуція - закладена річ власність кредитора

Пігнус – закладена річ не власність кредитора

Іпотека – закладена річ не передавалася кредитору

Зобов'язання (кредитор – боржник)

ДОГОВІР

Пакт (без
юрид.зах.)

Контракт
або
Договір
(з юрид.зах.)

Квазі
договір

Ведення чужих
справ без
доручення

Необґрунтоване
збагачення

ДЕЛІКТ

Особиста образа

Корисливе
посягання на
чужу річ

Необґрунтоване
знищення,
пошкодження
чужих речей

Квазі
делікт

Вилите,
викинуте –
можлива
загроза для
життя

Покладене,
підвішене –
можлива
загроза для
життя

Типи договірних зобов'язань

<i>Типи договорів</i>	<i>Особливості договору</i>	<i>Забезпечення договору</i>
Вербальні (усні)	Односторонні	Нексум (ритуал) Поручительство
Літеральні (письмові)	Односторонні	Сінограф (третя особа) Хірограф (зацікавлена особа)
Реальні	Односторонні Двосторонні	Федуція, Пігнус, Іпотека
Консенсуальні	Двосторонні	Завдаток, Евікція

7. Цивільне судочинство

Легісакційний (за буквою)	Формулярний (за суттю)	Екстраординарний
Ін-юре (суддя): позов, віндікта	Ін-юре (претор): інтенція	Позов, розгляд справи по суті
Ін-юдіціо (суддя) змагання позивача і відповідача	Ін-юдіціо (суддя) розгляд за інтенціями по суті	
Рішення без апеляції	Рішення без апеляції	Рішення апеляційне

Легісакційний процес (per legis actiones)

Сторони перед судовим магістратом вимовляли необхідні слова за допомоги яких позивач висловлював претензію, відповідач – заперечення

Додержання правильності слів (ритуал)

1. Позивач (дія) віндікту
2. Відповідач (дія) контрвіндікту
3. Позивач (словами): які підстави контрвіндікти
4. Відповідач (словами): обставина, згідно права...
5. Позивач (словами): заклад за ціною речі
6. Відповідач (словами): погодження
7. Магістрат (словами): у кого буде знаходитися спірна річ до винесення рішення

Формулярний процес (per formulas) – документ-формула

- 📁 **демонстрація** (характер правовідносини)
- 📁 **інтенція** (зміст претензії)
- 📁 **плюспетітіо** (перебільшена вимога)
- 📁 **кондемнація** (яке рішення прийняти)
- 📁 **адіудікація** (кому передати неподільну річ)
- 📁 **ексцепція** (претензія відповідача)
- 📁 **прескрепція** (вимога позивача на отримання лише частини від можливого, що дозволяло передбачити момент **літісконтестації** (погашеної судової дії))

8. Кримінальне право

Злочини – публічні, приватні – вирішували претори

Комісії з розслідування правопорушень

Публічні: проти держави, проти релігії.

Приватні: крадіжка, посягання на особу (честь, гідність, тілесні ушкодження), нанесення шкоди, або пошкодження чужих речей

Покарання:

тяжкі – смертна кара, вигнання

легкі – тілесне покарання, штрафи

Смертна кара кваліфікована: закопування живцем, скинення зі скали, скинення у мішку зі скали у море, у мішок зі зміями.

Тілесні покарання: відрізання кінцівок, побиття

Республіка (теоретичні вчення)

- Вина як складова злочину
- Злочин скоєний умисно і неумисно
(за необережності)
- Неосудність
- Посягання на злочин

Види злочинів

Проти республіки -

зрада, супротив,
шкода власності
римського народу,
хабарництво,
фальшимонетн.,
недозволені
прийоми на виборах

Проти моралі – зрада,
сутенерство, інцест

Проти особи –

вбивство, підпал
майна,
перетворення у
раба, крадіжка,
неправдиві
свідчення,
перебільшення %

Проти релігії – не
додержання обрядів

Імперія (посилення репресії)

Посягання на злочин як закінчений злочин

Відсутність вини – випадкові чи за
необережності

Деталізація військових злочинів з введенням
статуту “Про військову службу” Менондри

- Деталізація злочинів у сфері моралі:
гомосексуалізм (мужолозтво), зоофілія,
зберігання і розповсюдження порнографії